MARS ET HISTORIA

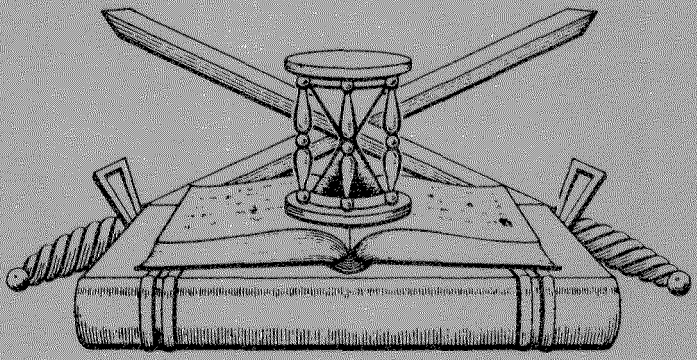

ORGAAN

VAN DE
NEDERLANDSE VERENIGING
TER BEOEFENING VAN DE
MILITAIRE HISTORIE

OPGERICHT 20 AUGUSTUS 1966

Beschermheer : Z.K.H. de Prins der Nederlanden

SAMENSTELLING VAN HET ALGEMEEN BESTUUR:

Voorzitter	:	F.L. Diekerhoff
Ondervoorzitter	:	J. Albarda
1e Secretaris	:	F.J. van Lier
Penningmeester	:	C.J. Kneppelhout
Archivaris	:	E.W. van Popta
Leden	:	Jhr. D.J.H.N. den Beer Poortugael
		B.C. Cats
		W.F.K. Engelbrecht
		C.A. Heshusius
		F.J.A. Lutz
		Drs. G.J.A. van Ojen jr.
		H. Ringoir
		Mr. Ch.L.M. Schaepman

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:

Voorzitter	:	Oranje Nassaustraat 1, Geldermalsen, Tel. 03455-1773
Ondervoorzitter	:	Vlaskamp 466, 's-Gravenhage, Tel. 070-830457
1e Secretaris	:	Savelsbos 325, Zoetermeer, Tel. 079-211930
Penningmeester	:	Edo Bergmastraat 9, Doetinchem, Tel. 08340-23982

Contributie bedraagt per jaar min. *f* 25,00 te storten op rek. no. 53.30.33.403 van de Algemene Bank Nederland N.V. te Doetinchem, ten name van de Nederlandse Vereniging Militaire Historie of op giro 29 40 790 van de Nederlandse Vereniging Militaire Historie te Doetinchem.

SAMENSTELLING REDACTIE-WERKCOMMISSIE:

Redactieadres : Heliotrooplaan 356 L, 's-Gravenhage (Kijkduin), Tel. 070-685168
C.A. Heshusius
E.W. van Popta

SAMENSTELLING REDACTIE-ADVIESCOMMISSIE:

F.L. Diekerhoff
Drs. G.J. van Ojen jr.
H. Ringoir

AFDELINGSCORRESPONDENTEN: Zie binnenomslag van de achterzijde.

1000

MARS ET HISTORIA

11e jaargang
nummer 6
mei 1977

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire- en semi- militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

Bestuursmededelingen.

- van de redactie Mars et Historia.
- van de penningmeester.

Militariade door F. J. van Lier.

Floris V, eerste bouwer aan Europese ruimte.

Expositie Ripperdakazerne te Haarlem.

De internering van vliegtuigen door G. D. Cornelissen de Beer.

De voorbereidingen tot oprichting van de Luchtvaartafdeling (V) door J. van den Berg.

Uit het dagboek van luitenant Donck (III) door C. A. Heshusius.

Nieuwe aanwinsten militaire muziek door R. A. Schimmel.

Literatuurlijst nr. 9.

Nieuwe Emblemen door B. C. Cats.

5e Opgave van aanvullingen en wijzigingen op de ledenlijst.

BESTUURSMEDEDELINGEN

Van de redactie:

Gelukkig ontvingen wij weer wat meer kopij.
Er zijn perioden geweest dat bij het verschijnen van een nummer van Mars et Historia de gehele kopij-map leeg was.
Wij leefden zogezegd soms met angst en beven voor het volgende nummer.
Als wij zo de lijst zien van onze leden, kunnen we niet nalaten te verzuchten: Zou die of die nu niet eens iets interessants kunnen schrijven.
Mogen we op u rekenen? Bij voorbaat dank.

Van de penningmeester:

Verkrijgbaar:

verenigingsdas: (blauw met twee smalle oranje strepen en verenigingsembleem)	kosten *f* 15,--	inclusief verzendkosten.
lustrumnummer:	kosten *f* 7,50	inclusief verzendkosten.
oude nummers:	kosten *f* 1,50	inclusief verzendkosten - zover voorradig.

Bestellingen door overmaken van verschuldigd bedrag op giro 2940790 t. n. v. penningmeester Ned. Vereniging ter Beoefening van de Militaire Historie te Doetinchem.

MILITARIADE

door F. J. van Lier.

'n Verzameling van bonte wetenswaardigheden met betrekking tot onze hobby's, uit vele bronnen voor u bijeengegaard.

1.

Voor de verzamelaars van militaria op postzegels zijn er weer enige interessante nieuwe uitgaven en wel:

MALTA	- 20- 1-1977	- serie harnassen
ALGERIJE	- 27-11-1976	- gewapende soldaten planten bomen,
CUBA	- 23- 9-1976	- tiende verjaardag militaire academie,
INDONESIA	- 1-11-1976	- antieke wapens (serie van drie),
Z. KOREA	- 1-10-1976	- dertig jaar Koreaanse militaire academie,
MEXICO	- 13- 9-1976	- ingebruikneming nieuwe gebouwen militaire academie,
MOZAMBIQUE	- 25- 9-1976	- dag van het leger,
OMAN	- 15-11-1976	- nationale dag met parade etc. (serie van zes),
ANGUILLA	- 10-1976	- herdenking slag om Anguilla 1796 (serie zes zegels + blok),
ARGENTINIE	- 20-11-1976	- dag van de luchtmacht,
INDIA	- 4- 3-1976	- tank in Indiaas landschap,

MOZAMBIQUE	- 25- 6-1976	- serie eerste verjaardag onafhankelijkheid 1 ex. parade van leger,
U. S. A.	- 3- 1-1977	- generaal Washington,

2.
Zowel voor verzamelaars als voor uniformkundigen doch vooral ook voor handelaren is een bijzonder goed boek verschenen over 'Die Geschichte des deutschen Stahlhelmes' van de hand van Ludwig Baer. Het boek behandelt in 200 bladzijden (met 110 kleurenfoto's, 52 helm-emblemen in kleuren en 110 zwart/wit foto's !) de geschiedenis van 1915 - 1945 van de Duitse stalen helm. Het boek kan worden besteld bij de schrijver Ludwig Baer, Am Stadt-pfad 18, D-6236 Eschborn, BRD tegen de voorintekenprijs van DM 39,- plus verzendkosten. Na verschijnen gaat het boek DM 48,- kosten.
In het boek staan ook de stalen helmen van para's, vliegers, politie, ss en andere paramilitaire organisaties beschreven.

3.
Onze zustervereniging in de Bondsrepubliek Duitsland, de 'Deutsche Gesellschaft für Heereskunde e.V.' (opgericht in 1898!) heeft haar verenigingsorgaan in een nieuw jasje gestoken. Niet dat het nu het toppunt van moderne lay-out is geworden, maar het geheel maakt na de wat onogelijke kleine blaadjes, die we tot nu toe ontvingen, beslist een keurige indruk. Vooral de prachtige kleurenplaten doen ons vergeten dat we reeds lange tijd het tijdschrift 'Tradition' moeten missen! In het januari/februari 1977 - nummer vinden we onder meer artikelen over de uniformen van het Hongaarse leger in de vrijheidsstrijd van 1848/1849 en over The 3 rd (Kings Own) Hussars. De beide kleurenplaten in dit nummer zijn ontleend aan het zeldzame boek 'Die Brandenburg-Preussische Armee in historischer Darstellung' van de professoren Rabe en Burger. Alles bijeen is de vernieuwing zeker een gelukwens waard.

4.
Het 300-jarig bestaan van het korps Veldartillerie vindt op 28 mei 1977 zijn laatste hoogtepunt in een open dag in het Artillerieschietkamp te Oldebroek. Tijdens die dag worden schietdemonstraties gehouden en zal een tentoonstelling te bezichtigen zijn over de geschiedenis van het Wapen der Artillerie. In de tentoonstelling is een veldpostkantoor opgenomen, alwaar men zich een gelegenheidsenveloppe kan aaschaffen, die voorzien zal worden van een speciaal stempel. Tevens zijn verkrijgbaar een jubileumdas, een herinneringstegel en een grammofoonplaat met Nederlandse en buitenlandse artilleriemarsen. De baten van de verkoop komen te goede aan de stichting MOVEO en de stichting Artillerieverzameling Oldebroek.

5.
'The Battery Book Shop', P.O. Box 3107, Uptown Station, Nashville, Tennessee 37219, U. S. A. gaat 'n serie van zeven boeken herdrukken, die de geschiedenis beschrijven van parachutisteneenheden tijdens de tweede wereldoorlog. Aangezien vele van deze eenheden in Nederland hebben gevochten, zal er wellicht bij onze leden ook belangstelling voor deze hernieuwde uitgave bestaan. Het eerste boek is reeds verkrijgbaar. Het is 'The Combat Record of the 504 th Parachute Infantry Regiment' dat verschijnt onder de titel 'The Devils in baggy pants'.

De eerste druk van dit boek verscheen in 1945. Het boek bevat 300 foto's en 3 kleurenafbeeldingen. Het kost $ 12.00 plus $ 1.00 porto (voor luchtpost $ 2.00 porto bijvoegen inplaats van $ 1.00). Bij bestelling dient u het geld bij te voegen of een cheque. Bestelling dient rechtstreeks bij 'The Battery Book Shop' te geschieden. De volgende uitgaven, die nog deze lente worden uitgebracht, behelzen de geschiedenis van het '508 th Parachute Infantery Regiment' en het '321 st Glider Field Artillery Battalion'.

6.
Bij 'Blandford Press' (Link House, West Street, Poole, Dorset BH 15 1 11) in Engeland zijn weer twee nieuwe deeltjes verschenen, n.l. 'Air Force Badges and Insignia of World War 2' door Guido Rosignoli à £ 3,25 en 'Uniforms of the retreat from Moscow 1812' door Philip Haythornthwaite en Michael Chapell à £ 2,95. Beide boekjes zijn waardevol voor onze leden!

7.
Al lezende in buitenlandse tijdschriften komt men soms interessante zaken tegen. Zo in 'Military Collector and Historian' Winter 1975. Daarin staat een artikel onder de titel: 'A modern mystery: cutlass of klewang', the elusive U.S. Navy Cutlass variant of World War II' door Carter Rila. Het artikel handelt over de gelijkenis en de verschillen tussen de Amerikaanse korte marinesabel en de Nederlandse klewang en over het voorkomen van naar het zich laat aanzien Nederlandse klewangs bij de U.S. Infantry gedurende de tweede wereldoorlog. De Nederlandse inbreng in het artikel bestaat uit een brief van ene mr. J.P. Puijpe, die kort de geschiedenis van de klewang belicht.

8.
Voor de verzamelaars van onderscheidingstekenen gaat 'n interessante Engelse serie verschijnen over de metalen schouder- 'naambordjes'.
De serie heet 'Military Metal Shoulder Titles'. Deel I behandelt de Infantry en wel: regulars, territorials, volunteers, cadets, London regiments, pipers, cyclist battalions and service battalions en bevat meer dan 540 afbeeldingen.
De schrijver en samensteller is Ray Westlake. De uitgever is Roger Verner and Son, South Street, Crowland, Peterborough PE 6 OAJ, England. De prijs bij voorintekening bedraagt £ 5.00 + £ 1.00 voor porto en verpakking. Spoedige bestelling is aan te raden (vooruitbetaling per I.M.O.).

9.
In deze kolommen werd het blad al eens vaker genoemd, maar het januari/februari 1977 - nummer van 'Armies en Weapons' is weer zo'n fraaie uitgave geworden, dat het niet onvermeld mag blijven. Het is een duur blad (ƒ 8,-- per nummer), maar u krijgt wel waar voor uw geld. Ditmaal artikelen over oorlogvoering in de winter (General Winter), over het geweer van de toekomst, over tactische en logistieke transportmiddelen, over hedendaagse gemechaniseerde artillerie, over de Russische BMP-1 (Bronewajia Maschina Piechoty - 1) met 'n sublieme kleurenfoto van deze gepantserde personeels-carrier, over de Gwyn and Campbell rifles uit de periode rond 1860, over de Carabinieri en last nut not least 'n prachtige kleurenposter met Japanse uniformen uit de periode 1941-1945. Natuurlijk zijn ook de genoemde artikelen rijkelijk voorzien van zwart-wit - en kleurenfoto's.

10.

Iets geheel nieuws op de markt vormt een serie van 21 stereo-casettes, uitgebracht door Ivan Berg Associates (Audio Publishing) Ltd, 35 A Broadhurst Gardens, Hampstead, NW 6 3 QT, Engeland. Deze casettes met een speelduur van ongeveer een uur bieden professioneel gemaakte historische klankbeelden van beroemde personen en gebeurtenissen uit de geschiedenis. Zo zijn o. a. verschenen:

- Napoleon Bonaparte 1769 - 1821,
- Elizabeth the 1 st,
- The battle of Britain,
- El Alamein,
- The fall of Singapore.

De casettes kosten £ 3. 40 per stuk.

FLORIS V, EERSTE BOUWER AAN EUROPESE RUIMTE

Van 11 t/m 31 juli 1977 wordt door de Stichting Comité Oud Muiderberg in de Oranje Nassauschool ter plaatse een bijzondere zomertentoonstelling ingericht.
Aanleiding tot een tentoonstelling over Graaf Floris V (27 juni 1296 bij de Muiderberg vermoord) is het gegeven dat volgens de moderne geschiedenis-visie deze graaf een der eersten is geweest, die zich als ideaal stelde een verbond van landen, waarbinnen de handel en het personenverkeer zich vrij en ongehinderd door tolgrenzen zou kunnen ontwikkelen.
Als Duits leenheer verbond hij zich met zowel de Engelse als de Franse koning om dit te bereiken, zeer tegen de zin van andere Hollandse Heren en Graven. Op het hoogtepunt van zijn streven, op 40-jarige leeftijd, en na een als verzoening bedoelde feestmaaltijd met zijn rivalen werd hij uitgenodigd, mee ter vakenjacht te gaan, waarbij hij gevangen werd genomen, enkele dagen later gevolgd door een gewelddadige dood, toen Muiderberger en Naarder boeren en burgers 'hun' graaf wilden bevrijden.
De moord op 'Der Keerlen God' - zoals zijn rivalen Floris V hebben genoemd - is bij alle Nederlanders vanaf de lagere schooljaren bekend. Maar dat er jaarlijks tientallen Engelse, Franse en Duitse geleerden en historici een soort pelgrimage naar het dorp Muiderberg maken is tot nu toe aan veler aandacht ontsnapt. .

De provinciale Nood-Hollandse Toer-In-organisatie heeft onder de vakantie-aktiviteiten voor dit jaar ook deze expositie willen opnemen in het programma.
De bezoekers worden op spectaculaire wijze ingeleid in de geschiedenis van het Gooi - waarvan ten tijde van Floris V het dorp bij de Muiderberg bestuurlijke hoofdplaats was - door middel van 25 zeer grote, door de bekende kunstenaar Eppo Doeve geschilderde tafrelen, naar aanwijzingen van Dr. A. C. J. de Vrankrijker. Deze panelen zijn eigendom van de gemeente Laren en worden voor dit doel in bruikleen beschikbaar gesteld.
Een volgende zaal wordt ingericht door de eveneens te Muiderberg gevestigde Nederlandse Kastelen Stichting en zal gewijd zijn aan Floris V als bouwer van een tiental burchten.
Ook opgravingsvondsten en maquettes zullen hier een tijdsbeeld voor de bezoekers oproepen.
De grote prentenverzameling Atlas van Stolk (Rotterdam) levert het materiaal voor de volgende zaal: een kunsthistorisch unieke expositie,

waarin met originele historieprenten uit alle eeuwen (tot en met de vroegere wandplaten van school)wordt geïllustreerd, hoe kunstenaars zich de moordaanslag hebben ingedacht, meestal zonder de originele beschrijving van het gebeurde door Melis Stoke te raadplegen.
De Koninklijke Bibliotheek zal de allereerste en unieke uitgave van dit verhaal ter expositie afstaan.
Natuurlijk wordt ten slotte aandacht geschonken aan de nog aanwezige herinneringen aan Floris V, die men nu op Muiderberg bezit: een eeuwenoude kastanjeboom - de Florisboom - en een als monumentje opgeworpen hoop zwerfkeien, ter plaatse waar de graaf de laatste adem uitblies. De originele oorkonde, waarbij 's graven opvolger, Graaf Willem, een kapel ter plaatse bij wijze van eerbetoon liet aanbouwen aan de dorpskerk, zal worden verduidelijkt met medewerking van het Koninklijk Muntenkabinet, dat de jaarsom voor het onderhoud van die kapel in originele 13de eeuwse munten zal uittellen.

Door in het geheel opgenomen geluidsapparatuur, een dia-klankbeeld van Prof. Dr. E. H. P. Cordfunke, enkele historische en antieke diorama's, origineel 13de eeuws wapentuig van het Kon. Nederlands Legermuseum uit Leiden, zal het geheel worden verlevendigd en verduidelijkt.
Voor de organisatoren van de expositie wachtte nog een grote verrassing, hen bereid door de directie van het wereldberoemde panopticum 'Madame Tussaud' (Amsterdam en Londen). De directeur Tsj. Krol deelde mede, dat aan de modelleuse Jeanne Frazer - meer dan 30 jaren reeds vormgever aan honderden beelden van beroemdheden uit verleden en heden - opdracht is gegeven, een beeld te maken van Floris V, op het ogenblik dat hij - niets vermoedend en op het hoogtepunt van zijn kracht - ten valkenjacht uittrekt.
Het is duidelijk, dat de aanwezigheid op de tentoonstelling van Graaf Floris zelf een bijzondere attractie zal vormen voor de bezoekers!
Met een fraaie, in opdracht van de Culturele Raad Noord-Holland geschilderde stamboom en reproducties van familieportretten zal de graaf in huiselijk en familieverband optreden.
Overigens heeft zich de Engelse modelleuse vooral kunnen verdiepen in de historie en persoon van Floris V door de recente verschijning van een Engels toneelspel in 5 bedrijven: 'Floris Count of Holland', door Niels Kobet, dat na bespreking en gedeeltelijke voorlezing over verschillende Britse radiostations groot opzien baarde.

De heer Kl. Siertesma, lid van onze vereniging, zal de vormgever van deze expositie zijn.
Voor verdere inlichtingen kan men zich wenden tot Secretariaat Stichting Comité Oud Muiderberg, Van Ostadelaan 15, Muiderberg.

EXPOSITIE RIPPERDAKAZERNE TE HAARLEM

Op 24 februari 1977 is voor notaris mr. H. P. M. Krans te Haarlem de akte verleden betreffende het in het leven roepen van de 'Stichting Expositie Ripperdakazerne Haarlem'.
Doel van de Stichting is het bijeenbrengen en permanent tentoonstellen van voorwerpen, documenten, boeken en anderszins, betrekking hebbende op de Ripperdakazerne, de daarin gelegerde onderdelen in heden en verleden, getuigenissen van plaatsgevonden evenementen, alsmede geschiedkundige bijzonderheden, verbonden aan de Kazerne als zodanig een en ander in de meest uitgebreide zin.

Het initiatief ter zake werd genomen door de kazernecommandant, de luitenant-kolonel der Limburgse Jagers E. G. Soomer.
Ons lid ir. Ch. C. van der Vlis maakt deel uit van het bestuur der Stichting, terwijl ook de Sectie Krijgsgeschiedenis van de K. L. met raad en daad medewerkt aan de opbouw van deze tentoonstelling.

DE INTERNERING VAN VLIEGTUIGEN

door drs. G. D. Cornelissen de Beer.

In zijn lezenswaardige bijdrage betreffende bovengenoemd onderwerp in het januari 1977 nummer vindt drs. W. J. van Doorn het:
1o verwonderlijk dat in de Regeling Internering Vliegtuigen van september 1939 van 'vliegtuigen wordt gesproken in plaats van 'vliegtuigbemanningen', en
2o merkwaardig dat daarbij niet tevens aanwijzingen zijn gegeven inzake de internering van marineschepen en grondtroepen.
Wellicht kunnen de volgende regels in deze enigszins verhelderend werken.
Ad 1o. Het begrip 'internering van vliegtuigen' is ontstaan tijdens Wereldoorlog I, met het intreden van de luchtoorlog. De neutrale staten werden toen gedwongen hun houding te bepalen tegenover de belligerente luchtvaartuigen, die hun luchtruim zouden binnen vliegen, om welke redenen dan ook. Niet geleid, doch ook niet gehinderd door het oorlogsrecht - want dat ontbrak in deze materie - hebben de neutrale landen van den aanvang af het standpunt ingenomen dat zodanig binnenvliegen een schending van hun neutraliteit zou betekenen en dat hiertegen de scherpste maatregelen op hun plaats waren, m. a. w. dat zij naar beneden gehaald dienden te worden, voor zover er geen vrijwillige landing volgde. In de jaren 1914-1918 zijn in Nederland dien tengevolge tientallen vliegtuigen van de oorlogvoerende staten 'geïnterneerd', uiteraard met hun bemanningen.
Men leze hierover het interessante werkje van Gen. J. T. Oosterman 'De Geschiedenis der Internering' (1923), waarin zelfs van het interneren van auto's melding gemaakt wordt.
Na de eerste W. O. heeft men getracht de gevestigde practijken in het oorlogsrecht vast te leggen, helaas zonder succes. Wel kwam van 11 december 1922 - 19 februari 1923 in Den Haag (Vredespaleis) een internationale juristencommissie bijeen en werden daar de 'Regels voor de Luchtoorlog' ontworpen, doch een tractaat is op dit punt vóór 1939 niet gesloten. In de tekst ('Annuaire Grotius' van 1924, pag. 84) is sprake van 'interner tout aéronef militaire belligérant . . . . ainsi que son équipage et ses passagers'.
Aangezien dit ontwerp geen geldend recht is geworden diende in 1939, evenals in 1914 de kwestie per circulaire te worden geregeld, waarvoor het Co. Luchtverdediging het aangewezen orgaan was.
In W. O. II werd ook elders de oude gedragslijn gevolgd: 'Entre 1939 et 1945 par exemple la Suisse a interné 203 et abattu 26 avions belligérants' (Ch. Rousseau, Droit International Public, 1965, pag. 388).
Ad 2o. In tegenstelling tot het bovenstaande bestond er ten aanzien van het binnenvaren van neutrale territoriale wateren door belligerente oorlogsschepen en het overschrijden van grenzen van neutrale staten door strijdende troepen wel geldend internationaal recht.

Tijdens de Tweede Haagse Vredesconferentie van 1907 werd zowel een Zee- als een Landonzijdigheidsverdrag opgesteld, welke beide in 1910 in het Ned. Staatsblad (no. 73) werden afgekondigd. Aangenomen kon worden dat Leger en Marine na 30 jaar van de daarin opgenomen rechten en plichten van neutrale staten op de hoogte waren.
Bovendien zou bij de naleving van deze voorschriften het Co. Luchtverdediging geen taak hebben gehad, omdat hier de Staf Landmacht, resp. de Marinestaf competent zouden zijn geweest.
Overigens zij opgemerkt dat - anders dan men zou verwachten - het krachtens eerstgenoemd verdrag aan een strijdend oorlogsschip, mits het zich kalm houdt, in beginsel geoorloofd was de territoriale zee van een neutrale staat in en uit te varen.

DE VOORBEREIDINGEN TOT OPRICHTING VAN DE LUCHTVAARTAFDELING (V)

door J. van den Berg.

De tijd van 1886 - 1913, waarin het begrip rijpte, dat in een moderne legerorganisatie de militaire luchtvaart niet mocht ontbreken. De 'militaire' luchtvaart bij de legermanoeuvres van 1911. Kort daarop deed zich de gelegenheid voor om vliegtuigen op hun bruikbaarheid voor militaire doeleinden te beproeven. Op voordracht van luitenant-generaal Snijders, chef van de generale staf, stond de minister toe dat bij de grote herfstmanoeuvres van het leger, welke van 21 t/m 26 september 1911 zouden worden gehouden, luchtvaartmaterieel werd ingezet om daarmee verkenningen te doen. De 'luchtvloot' zou bestaan uit zes van particulieren geleende vliegtuigen en twee luchtballons van de 'Nederlandsche Vereeniging voor Luchtvaart'. De twee vrije ballons 'Amsterdam' en 'Rotterdam' werden respectievelijk gestationeerd bij de gasfabriek van 's-Hertogenbosch en die van Zeist. De zes vliegtuigen kregen een plaats op een als landingsterrein ingericht weiland nabij de herberg 'De Pettelaar', ongeveer 2 km ten zuiden van 's-Hertogenbosch.
De luchtvaartdienst stond onder leiding van de kapitein van de generale staf A. Copes van Hasselt, die het geheel ook had voorbereid. Hij kreeg de beschikking over een detachement van het Regiment Genietroepen, groot drie onderofficieren, één korporaal en dertig soldaten, dat in tenten was gelegerd en onder leiding stond van eerste-luitenant der Infanterie. H. A. A. Sinnegen. Dit detachement zette drie linnen noodhangars voor de vliegtuigen op en maakte het landingsterrein in orde. Tijdens de manoeuvres verleende het hulp bij het starten en landen der vliegtuigen en bewaakte de hangars met hun inventaris.
De eigenaars der vliegtuigen vlogen hun vliegtuigen zelf of vonden goed dat het door een militaire vliegenier werd gevlogen. Zij ontvingen per dag een vergoeding van *f* 50,--, zoals in het interim-rapport was voorgesteld. Bovendien betaalde het Rijk de kosten van het vervoer van hun vliegtuigen binnen de Nederlandse grenzen. Het contigent vliegtuigen was als volgt samengesteld:

a. een twee-persoons 'Zodiac'-tweedekker, bestuurd door reserve tweede-luitenant der Cavalerie J. Labouchère;
b. een twee-persoons 'Brouckère-tweedekker, bestuurd door eerste-luitenant der Artillerie (N. I. L.) H. ter Poorten;
c. een één-persoons 'Blériot'-vliegtuig, bestuurd door reserve sergeant Frits Lütge;

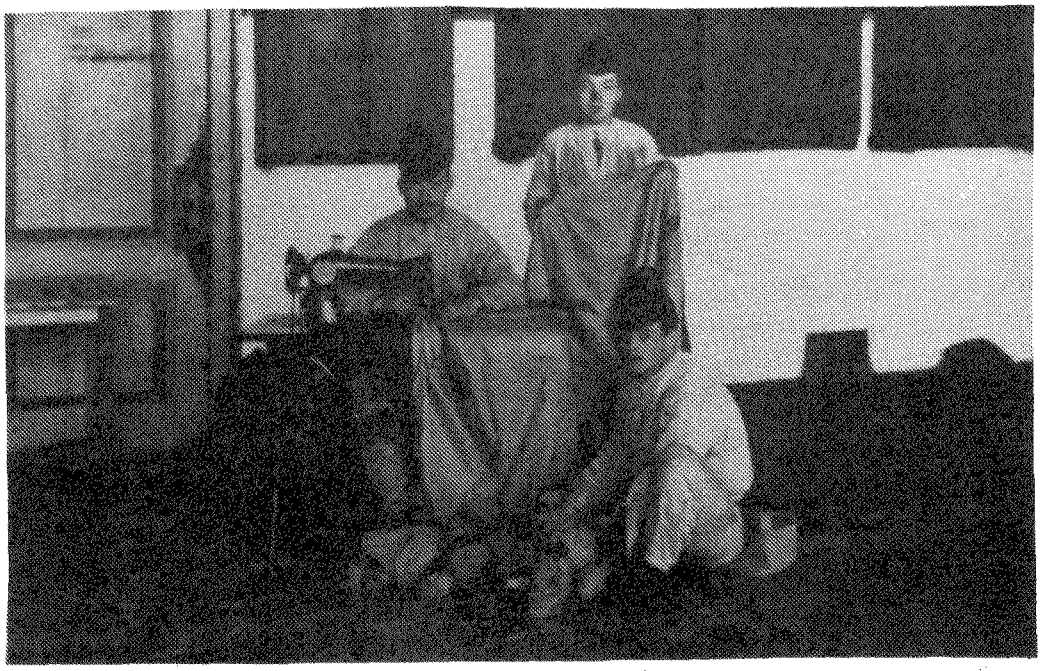

De ballonwerkplaats van het Regiment Genietroepen.

e. een twee-persoons 'Blériot'-vliegtuig, bestuurd door reserve sergeant Frits Lütge;
f. een twee-persoons 'Henri Farman'-vliegtuig, bestuurd door vliegenier Marinus van Meel.

Zes officieren hadden zich aangeboden als waarnemer, te weten de eerste-luitenants der Infanterie (adspirant-vliegenier) F.A. van Heyst en W.M. Visser, de tweede-luitenants der Infanterie (adspirant-vliegnier) L.F.E. Coblijn en W.C.J. Versteegh, luitenant-ter-zee der 2e klasse G.K. Wijers en tweede-luitenant der Artillerie (N.I.L.) W. Leendertz.
De laatste twee hebben geen dienst verricht als waarnemer, als gevolg van het geringe aantal vluchten en de omstandigheid, dat twee vliegtuigen - waarvan één wegens te weinig motorvermogen - geen waarnemer konden meenemen.
Op 22 september werden vier vluchten gemaakt, op 23 september één en op 25 september eveneens vier. Bij zes van de negen vluchten werd een waarnemer meegenomen.
De waarnemingsvluchten, waarbij de vliegenier alléén in het toestel zat, leverden weinig gegevens op. Maar ook de resultaten van de vluchten, waarbij de passagier als waarnemer optrad waren niet overweldigend.
Om een indruk te geven van zo'n eerste verkenningsvlucht, volgt hier het verslag van een vlucht op 25 september 1911:

"Te 8 u 22 v.m. stijgt Bakker op, met Lt. Visser als waarnemer, tot het uitvoeren van de bovengenoemde verkenning, waarbij dan nog speciaal gelet moet worden op ev. terugtochtsrichting van de roode partij. Hij vliegt over Hedel, Zaltbommel, Wadenoyen, lijn Drumpt - Buren, linie blauwe partij, linie roode partij en blijft ongeveer 20 minuten boven de laatste rondvliegen. Landt daarna om 9 u 20 v.m. bij Kapel-Avezaath,

vanwaar Lt. Visser zich per automobiel begeeft naar den Divisiecommandant te Kerk-Avezaath en hem bericht dat Zoelen door de roode partij is bezet, die een lange tirailleurslinie heeft met front naar het W. en Z. W. Achter die tirailleurslinie, op den weg Maurik-Zoelen staat een artilleriecolonne van 2 batterijen in marsch formatie, hoofd van de colonne gericht naar Zoelen.
Lt. Visser had ditzelfde bericht uit het vliegtuig naar beneden geworpen, doch dat bereikte den Divisiecommandant later dan het mondelinge bericht.
De Divisiecommandant, intusschen vernomen hebbende dat de vijand in Noordelijke richting terugtrok, geeft opdracht alsnog te verkennen:
1e of Zoelen nog bezet is en 2e. of bij de roode partij een terugrekkende beweging naar het noorden merkbaar is.
Lt. Visser keert per auto terug naar Kapel-Avezaath en Bakker stijgt aldaar te 10 u 15 v.m. weder op, vliegt naar Zoelen en landt eenigen tijd later weder te Kapel-Avezaath, waarna Lt. Visser aan den Divisie-commandant bericht dat Zoelen nog zwak bezet is, terwijl van een terugtocht niets viel waar te nemen.
Wegens oliegebrek blijft Bakker tot 5 u 30 n.m. te Kapel-Avezaath, stijgt dan met Lt. Visser op en landt te 5 u 52 in het vliegkamp".

Voordat een uitspraak kan worden gedaan over de waarde en de resultaten van de proefneming, dienen die factoren in beschouwing te worden genomen, welke een nadelige invloed uitoefenen. Het waren er nogal wat.

Zo was er onder meer bepaald dat het risico van beschadiging der vliegtuigen voor rekening van de vliegeniers kwam, hetgeen hen uiterst voorzichtig maakte. Degenen, die geen eigen vliegtuig hadden, namen in het geheel geen risico. Voeg daarbij nog het feit dat het landingsterrein eigenlijk te klein was, dan behoeft het geen betoog dat zij als 'mooi weer-vliegers tegen wil en dank' alleen bij fraai en windstil weer wilden vliegen! Dat zou niet nodig zijn geweest als het Rijk eventuele schade voor zijn rekening had willen nemen!
Daarnaast was de gesteldheid van de Nederlandse bodem - met zijn snelle afwisseling van water, weiland, heide, zand en bos - zodanig, dat de vliegtuigen veel last van remous hadden. Voor de niet al te bedreven vliegeniers maakte dit het vliegen erg lastig, het eiste een voortdurende inspanning van hen, welke weinig tijd liet voor waarnemen.
Bovendien had men nog geen echte vliegkaarten, maar gebruikte aangepaste stafkaarten, die over het algemeen wel hebben voldaan. Daarbij mag niet worden vergeten dat de vliegeniers geen enkele ervaring hadden met het vliegen op de kaart. Het kon dan ook niet uitblijven dat enkelen van hen verdwaalden. Tenslotte werden de resultaten van de waarneming nadelig beïnvloed door de ongeoefendheid van de officieren-waarnemer.
Alleen luitenant Van Heyst had enige ervaring in het waarnemen uit de lucht!
Ondanks al deze ongunstige factoren - en er waren er meer dan de hier opgesomde - was de oogst aan belangrijke berichten, militair gezien gunstig te noemen.

De rapporteur van de vliegdienst bij deze legermanoeuvres, kapitein Walaardt Sacré, komt tot enige conclusies die de lezer niet mogen worden onthouden. Een enkele deed helaas al te lang opgeld. Eigenlijk hebben sommige van die opvattingen de groei van de militaire luchtvaart afgeremd en hebben later de heren bezuinigers op defensie-uitgaven tot in de dertiger jaren - een wapen in handen gegeven tegen die militaire luchtvaart.

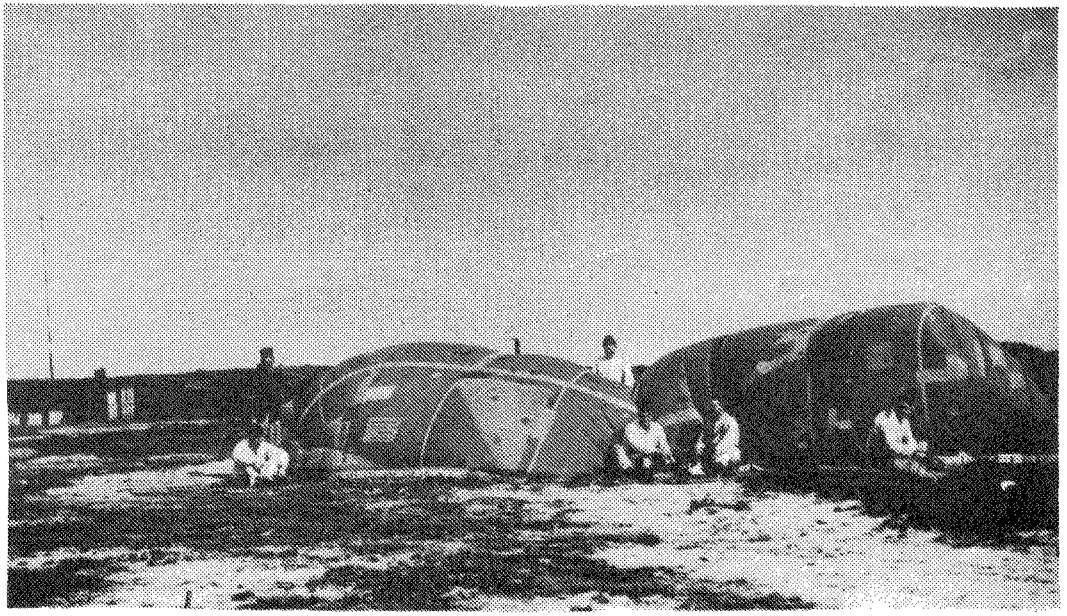

Het vullen van een vliegerballon met waterstofgas.

Enkele van deze opvattingen waren:

1.

Gebleken is dat vliegtuigen - onder ongunstige weersomstandigheden en onder behoorlijke besturing - een zeer belangrijke invloed kunnen hebben op het verloop van de strijd, mits de waarnemers uitstekend voor hun taak zijn berekend. Dit laatste kan niet worden verkregen dan door voortdurende oefening, oefening en nog eens oefening.
Als hulpmiddel voor verkenningen kunnen zij dan ook niet langer worden gemist.

2.

Het zal daarom nodig zijn dat het Rijk beschikt over eigen toestellen en geoefende officieren.

3.

Evenzo zal het nodig zijn dat het Rijk beschikt over een behoorlijk vliegkamp, waar kan worden geoefend. Dit vliegkamp behoort te liggen in de nabijheid van een groot garnizoen, opdat men zich voortdurend kunne wennen aan het waarnemen van grotere en kleinere afdelingen infanterie, artillerie en cavalerie in de meest verschillende omstandigheden en formaties.

4.

Voorts moeten, bij meer gevorderde kennis, overlandvluchten worden ondernomen over het gehele land, opdat de militaire vliegeniers de weg leren kennen zonder speciale vliegkaarten. Het land is klein genoeg om ook zonder bijzondere kaarten zich te moeten kunnen oriënteren en het is mijns inzien nog een betwistbaar punt of het wel raadzaam is speciale kaarten te maken voor de oriëntering, welke voor de eigen partij niet nodig moeten zijn en voor een eventuele tegenpartij veel waarde zullen hebben.

Ik zou er naar mijn persoon voor zijn alleen de kaart 1 : 200.000 te blijven gebruiken, die voor luchtvaartdoeleinden uitstekend is.

5.

Het aantal vliegeniers behoeft voor Nederland niet groot te zijn, ik twijfel dan ook niet of bij een algemene rondvraag aan het officierskorps zullen zich voldoende liefbebbers voordoen. Juist omdat dit aantal niet groot behoeft te zijn, kunnen zij met zorg worden uitgezocht, waarbij dan minder op grote geleerdheid dan op lichamelijke ontwikkeling en energie moet worden gelet en waarbij gedurende de leer periode onverbiddelijk een ieder moet worden teruggezonden, die blijkt niet voldoende vorderingen te maken of minder aanleg te betonen. Slechts wanneer dit beginsel uiterst consequent wordt doorgevoerd, heeft men kans binnen korte tijd een soort keurkorps te krijgen, wat het dan ook moet zijn.

6.

Omtrent de keuze der aan te schaffen toestellen valt nog weinig te zeggen. Ik vestig echter bijzonder de aandacht op de tweedekker 'Zodiac', die op mij een zeer gunstige indruk gemaakt heeft. Het feit dat de ontwerper van dit vliegtuig, reserve luitenant Labouchère, zelf Nederlands militair vliegenier is; dat hij geheel in die richting werkzaam is toezicht houden kan op de afwerking, en bovendien nauwe voeling onderhoudt met de vorderingen der vliegtuigtechniek, zijn mijns inziens waarborgen dat men bij eventuele opdracht ook goed werk zal krijgen. Bovendien is het voor onderhoud en herstelling goedkoper en eenvoudiger om met één soort toestellen te doen te hebben dan met veel verschillende soorten, terwijl ook de aanschaffing bij bestelling in serie goedkoper zal zijn dan bij bestelling van nu eens dit, dan eens dat toestel.

Bepaling van de windsnelheid en richting in de hogere luchtlagen bij het oplaten van een vrije ballon.

Bij bestelling ware de conditie te maken, dat per vliegtuig een of twee officieren worden opgeleid (voor het eerste toestel te kiezen uit de officieren, die thans reeds ongeveer hun brevet hebben verworven). Misschien zal men bij hen op tegenstand stuiten, omdat zij hun brevet op een ander toestel haalden. Ik geloof evenwel dat het Rijk er beter mee gebaat is één, hoogstens twee soorten te bezitten dan een staalkaart van verschillende systemen.

7.

De door de Minister van Oorlog aangevraagde ƒ 40.000,-- voor de bouw van een ballonhal en aankoop van enige accessoires voor de kleine motorballon 'Duindigt', benevens de door zijne Excellentie in uitzicht gestelde aanvraag om gelden tot oprichting van een luchtvaartafdeling, maken de aanwijzing van een oefenterrein voor de afdeling urgent.

Aan het resterende gedeelte van de zevende conclusie, dat het advies inhield van de aankoop (c. q. huur) van het vliegkamp van de Maatschappij voor Luchtvaart te Ede, groot 500 ha, kan stilzwijgend worden voorbij gegaan, omdat tenslotte een ander vliegkamp werd aangekocht. Hoewel deze conclusies kwamen van een officier, die van militaire luchtvaart (met vliegtuigen) nog niet veel wist, waren er toch bruikbare adviezen bij.
Zijn suggestie omtrent één type vliegtuig, te weten een verkenningsvliegtuig, past geheel in die tijd, toen het jachtvliegtuig nog toekomst was. Bovendien kon de ballonvaarder-rapporteur het vliegtuig toen slechts zien als een aanvulling op de luchtballon die óók voor verkenning werd gebruikt. Hooguit zag hij het vliegtuig als de toekomstige vervanger van de luchtballon, hoewel dit laatste - gelet op verschillende latere publicaties van deze officier - moet worden betwijfeld. Dat hij vliegtuigen van één merk wilde zal wel voortgevloeid zijn uit zijn kennis omtrent de schrielheid van onze volksvertegenwoordigers, indien het om defensiegelden ging. Zijn argumentatie verbergt dat echter meesterlijk!
De conlcusie dat een modern leger het hulpmiddel vliegtuig niet meer kon ontberen en dat het Rijk daartoe over eigen militaire vliegtuigen moest beschikken, behoeft geen nader betoog, evenmin de aanbeveling tot het maken van overlandvluchten over het gehele land. Dat voor ons kleine land een vliegkaart niet nodig zou zijn, was wat simplistisch gedacht. Hier sprak waarschijnlijk de ervaren ballonvaarder met een uitstekende aardijkskundige kennis, die in de langzame luchtballon altijd meer tijd voor oriëntering had dan het snellere vliegtuig de waarnemer ooit zou toestaan!
De opmerking dat het aantal vliegeniers voor Nederland niet groot behoeft te zijn, was vanzelfsprekend ingegeven door de gedachte dat er in de luchtvaartorganisatie naast vliegtuigen ook nog luchtballons (vrije en doelballons) en luchtschepen kende, uit zuinigheidsoverwegingen maar al te gaarne dit advies gehanteerd. Gelukkig is bij de oprichting der luchtvaartafdeling ook het principe van de zorgvuldige selectie overgenomen, wat veel heeft goed gemaakt.
Omdat zich geen gunstige windvoordeed, hebben de luchtballons tijdens de manoeuvres geen vluchten gemaakt, wel daarna. Zo maakte de 'Amsterdam' op 27 september 1911 - onder commando van kapitein Walaardt Sacré met kapitein Copes van Hasselt en luitenant Labouchère als passagiers een vaart van 2 uur en 53 minuten van 's-Hertogenbosch naar Silvolde (bij Terborg), waarbij 85 km werd afgelegd. Ook de 'Rotterdam' maakte op diezelfde dag - onder commando van luitenant Bakker - met kapitein E. F. Insinger en luitenant Versteegh als passagiers een vaart van 69 km van Zeist naar Deventer, welke twee uur duurde.

Beide vaarten verliepen zonder ongelukken, alleen ging het boordboek van de 'Rotterdam' bij de landing verloren.
Omdat geen militaire waarnemingen konden worden gedaan (de manoeuvres waren reeds voorbij), werden de resultaten van beide vluchten niet in het rapport van de Herfst-manoeuvres van 1911 opgenomen. Dit was niet zo erg, want de Militaire Luchtvaart Commissie was reeds voldoende van het nut van vrije ballons overtuigd en had het verslag van deze beide vluchten beslist niet meer nodig voor haar oordeelsvorming.
Voor wat betreft de vluchten met vliegtuigen, lag de zaak anders.
De daarmee bereikte resultaten hebben haar oordeel omtrent dit nieuwste wapen aanmerkelijk gewijzigd.

Wordt vervolgd.

UIT HET DAGBOEK VAN LUITENANT DONCK (III)

door C. A. Heshusius

De luitenants-woning aan het Waterlooplein te Batavia

Zittend in de voorgalerij vertelt Donck nu hoe zijn huis er uit zag en wat voor meubilair hij er had staan. Men moet zich een groot Indisch huis voorstellen.
Wij laten het hem zelf beschrijven:
'Op mijn voorgalerij een ronde tafel met vier schommelstoelen maakt het meubilair uit; door de openstaande deuren komt men in de gang welke naar de achtergalerij voert; het eerste vertrek achter de voorgalerij is de binnengalerij; in het midden een vierkante tafel met vier stoelen, aan de muurzijde een zitje; twee openslaande ramen met houten jaloezieën laten de buitenlucht door de voorgalerij binnen; achter de binnengalerij de slaapkamer.
Een ijzeren bed met klamboe (muskietennet), een wastafel, een klerenkast, tafel en twee stoelen. Dit meubilair laat in deze grote kamer nog veel ruimte over. Door twee openslaande glazen deuren komt men op een achtergalerij meestal de eetgelegenheid'.
Die huizen waren werkelijk heerlijk ruim en koel, omdat de plafonds- van gekalkte gevlochten matten en dus goed ventilerend - hoog waren aangebracht en omdat men stenen of tegel vloeren had. Op de muren geen behang maar gewoon wit gekalkt. Het toppunt van helderheid, overzichtelijkheid en hygiëne; de vloeren konden eenvoudig gedweild worden, hetgeen ook dagelijks gebeurde met wat carbol in het dweilwater. Dit moest ook allemaal wel voor het ongedierte dat zich anders ongetwijfeld in te druk gemeubileerde en gestoffeerde kamers zou gaan nestelen. Maar hier eindigde het huis nog niet. We waren gebleven op de achtergalerij, tevens eetkamer en dan gaat het verder:
'Een trapje afgaande komt men door een overdekte gang naar de bijgebouwen: keuken, put, badkamer en een tweetal bediendenvertrekken'.
De 'gang' naar de bijgebouwen was eigenlijk een overloop met een zinken of pannen dak daar boven, zodat men bij regen droog naar de bediendenkamer kon komen . . . . en ook naar de W.C. die niet in het hoofdgebouw maar daar achter was. Misschien komt van hier wel de bekende indische uitdrukking van 'even naar achteren gaan'.
De gemakken binnen, vlak bij de slaapkamer, dat was er tóen nog niet bij. Men ging in badjas of pyama en op sloffen naar de bijgebouwen.

Waterleiding was er óók nog niet; het water werd door de bediendes uit de put omhoog gehaald en vervolgens in de badkamer gebracht. Daar baadde men zich een paar maal per dag vanuit een cementen bak, waarbij men met een emmertje het koele water over het lichaam gooide, zich vervolgens inzeepte en zich daarna weer op dezelfde wijze met water overspoelde. Meestal was daar achter, bij de dienstwoningen, nog een stal, zodat officieren die 'bereden' waren, daar hun paard hadden staan.
'Dit is de bouw van een luitenantswoning, de kapiteins hebben een ruimere woning terwijl die van de hoofdofficieren nóg groter zijn'.

Wij hebben nu dus uitgebreid kennis gemaakt met de oude Indische militaire dienstwoningen. Van deze huizen staan er heden ten dage nog zeer vele. Ze zijn enorm stevig gebouwd, doen nu natuurlijk erg ouderwets aan doch zijn er nog in alle glorie en worden thans nóg gebezigd voor militaire huisvesting van officieren van het Indonesische nationale leger.

Hoe een nieuweling het leven in Jan Oost bekijkt:
Deze dagen kreeg Donck ook een brief van zijn broer Piet die varende was in de Archipel; binnenkort zou hij in Batavia komen. Deze ontmoetingen - Donck had er zo een paar - waren een bijzondere attractie.
Aan het eind van de negentiende eeuw werden kennelijk minder sigaretten gerookt dan heden; wel een pijp en vooral sigaren. Telkens als Donck zich concentreerde (en dat begon al aan boord) rookt hij 'even een sigaartje'.
Het is voorts merkwaardig dat hij weinig verfelt over het eten in de Oost.
We moeten toch aannemen dat hij daar rijst gegeten heeft. Maar daar vertelt hij nu nog niets over. Pas een jaar later - wij verklappen het alvast - zal hij bekennen dat hij dol is op rijsttafelen en dat de sambals en sajoers hem best smaakten.
Wat hem wel opviel was dat wanneer hij bij donker de gaslamp aan had en ging zitten schrijven of lezen, er vele beesten in de tropenavond op het heldere licht af kwamen. Dan kropen er op de muur of ook tegen het plafond hele kleine rozige hagedisjes, van die kleine tjitjaks en ook wat grotere, dat waren de tokkéhs of gékko's en deze laatsten maakten een raar geluid:

'Als echte tottok (rasechte Hollander) tel je het aantal keren dat dit beest die roep herhaalt, soms wel tien à twaalf keer'.

De tokkéh is een lelijk dier; iedereen telt inderdaad het aantal keren dat hij zijn naam luidkeels vanaf de wand roept. Een bijgeloof zegt dat bepaalde aantallen goed of minder goed zijn voor de toekomst en voor het mooie weer of voor het geluk op die avond.

'Ontelbare insecten welke op het lamplicht afkomen vallen ten offer, terwijl padden op de vloer van de voorgalerij hun buit zoeken. Kom je 's avonds buiten, dan zie je de lichtende punten der vuurvliegjes, welke vooral in het moeras bij zwermen ronddolen. Verder komen de krekels zelfs tot in de slaapkamer hun liederen zingen. Ik slaap er anders goed doorheen'.

Ja, het Batavia van toen was bijzonder klein; de grote groei moest nog komen. Men zat al gauw buiten die paar europese wijken prompt in de kampong en in de sawahs, de natte rijstvelden en de moerassen. Vandaar dat al het beschreven vliegend- en kruipend gedierte zo welig voorkwam.

En in de badkamer en het toilet zullen ongetwijfeld een paar dikke tropische kakkerlakken gezeten hebben.

Het garnizoen rond Batavia en een klassiek dienstbezoek

Op zondag 5 maart was er des avonds muziek:
'Iedere zondagavond is er van zes tot zeven uur concert op het Waterlooplein, gegeven door één der bataljons-muziekkorpsen'.

Er lagen toen in Batavia en Meester Cornelis vier bataljons infanterie (waarvan één tijdelijk in Atjeh) en voorts was er in de hoofdstad een 'stafmuziek' die geregeld concerten gaf. Batavia en directe omgeving heeft altijd een zwaar garnizoen gehad; aan infanterie lag er in 1899 nog een depotbataljon en het subsistenkader, dat wij al eerder tegenkwamen (een soort opvang- em doorgangsonderdeel vanwege de zeer vele doortrekkende militairen, verlofgangers en overgeplaatsten). De cavalerie was bescheiden vertegenwoordigd met één veldeskadron. De artillerie was veelzijdig: een veldbatterij, een bergbatterij en drie compagnieën vestingartillerie. En naast de tactische onderdelen waren er in Batavia en 'Meester' nog scholen en logistieke inrichtingen. De Militaire School, opleidingsinstituut in Indië voor infanterie officieren; de Geweermakersschool, het Topografisch Bureau, het Lithografische Etablissement, het Photografisch Atelier en de Instrumentmakerswinkel.
Maar nu weer terug naar de draad van ons verhaal.
Veel militairen en burgers flaneerden dan over en langs het plein. Het Waterlooplein, in het totaal niet gelijkend op het plein van die naam in Amsterdam, was een groene vlakte van ongeveer 300 bij 500 meter, met daaromheen brede lanen met europese huizen, althans aan twee kanten. Verder stond er een grote rooms-katholieke kathedraal en een gebouw met een zeer langgerekte gevel dat bijna de gehele oostkant besloeg, eerst, in de tijd van Daendels, bestemd als paleis, maar later een regeringsgebouw. Vóór dit complex stond het standbeeld van de stichter van de hoofdstad Jan Pieterszoon Coen; aan dezelfde zijde nog de militaire officierssociëteit 'Concordia' met een muziekkoepel in de tuin. En aan de laatste zijde van dit vermaarde plein lag de kazerne van het 10e Bataljon Infanterie. Twee reeksen officierswoningen keken op het plein uit: voor luitenants, kapiteins, diverse categorieën hoofdofficieren, ja zelfs aan de uitgangen van dit plein, naar de toegang van het Koningsplein, één of twee kolonels of generaalswoningen.
Aan de kanten van het veld prachtige schaduwbomen. Het eigenlijke plein werd voor sport gebruikt en op hoogtijdagen vooral voor parades van het garnizoen.
Nu zijn we weer op zondagavond in Weltevreden.
'Aardig, gezellig. Na afloop trekt de stoet over Noordwijk, waar een zitje bij Versteegh de avond besluit'.
Noordwijk was de bijna vaderlands aandoende gracht welke vanaf de Citadel in het hartje van Weltevreden, westelijk van het Waterlooplein, in oost westelijke richting liep. Aan de andere zijde van het water lag de kade genaamd Rijswijk, waaraan weer de achterzijde van het paleis van de G. G. was gelegen. Bij Versteegh op Noordwijk kon men in een europese sfeer wat eten en drinken: het was een beroemd ontmoetingspunt met een pladje buiten.

Op 7 maart was er een officieel bezoek bij de bataljonscommandant:
'Men komt op Blok 7; de voorgalerij gezellig verlicht, de gasten en gastheer schommelen in hun stoelen.

De heren drinken een splitje (whisky met sodawater); de dames limonade..
Om acht uur weergalmt het avondschot; poekoel boem'.

Inderdaad werd destijds in vele garnizoenen in Nederlands-Indië om 20.00 uur het avondschot afgegeven. Poekoel boem betekent letterlijk 'het uur van het schot', een traditionele gebeurtenis waarop ook het sociale leven was afgestemd.

'De bedienden komen de glazen weghalen en brengen port en pait (jenever). De gesprekken gaan lustig voort tot negen uur. Een ieder staat op, neemt afscheid en het bezoek is geëindigd. Hoge en minder hoge autoriteiten, tot zelfs de gehuwde luitenants hebben eens in de maand hun ontvangavond. In de courant wordt zulks elke maand bekend gemaakt.
Die bezoeken brengt men in het zwart'.
Het 'zwart' wil zeggen: zwart uniform of dito jas voor burgers. Een heel nuttige en practische instelling, zo'n ontvangavond. Iedereen kwam zo bij iedereen op bezoek. De dames probeerden alle in de laatste Parijse mode te verschijnen en leerden elkaar ook goed kennen.
Er waren natuurlijk mensen met een hoger salaris en met een lager salaris en het drankenpakket zal bij een luitenantsfamilie aanzienlijk eenvoudiger zijn geweest dan bij de kolonel en zijn vrouw thuis. Maar dat was de natuurlijkste zaak van de wereld, want ook de kolonel was ééns luitenant geweest! Trouwens wat was er charmanter om in een tropisch klimaat op de open voorgalerij, grenzend aan een pladje en een grote tuin met schemerlampen, een gezellige bijeenkomst te hebben? De verhalen van de heren, het gelach van de dames: kortom het was heel geslaagd. De grootste warmte was dan voorbij en in de kustplaatsen woei in de vooravond een heerlijke bries van de zeezijde. In latere jaren zijn de dienstbezoeken gebleven, hoewel zij iets in vorm waren veranderd: doch zij bleven bestaan en waren 'verplicht', zij het dat zij minder massaal waren en meer individueel. Maar dienstbezoeken werden steeds trouw gebracht van laag naar hoog . . . . en van hoog naar laag. Het was ergens een soort protocol waar iedereen met genoegen aan mee deed: tot aan de Tweede Wereldoorlog. Men moet het 'toiletmaken' van vroeger niet proberen te idealiseren, maar dit soort soirees geeft voor menige lezer van nu wel enig gevoel van nostalgie, zeker in een tijdperk waarin goed gekleed gaan weinig meer voorkomt en waarin het zelfs kan gebeuren dat leden van het kabinet in vrijetijdskleding op officiële bijeenkomsten verschijnen.
Na afloop van de soirée bij majoor Roijen ging luitenant Donck naar een paar vrienden. Hij nam een huurrijtuig, een dos-à-dos, dit wil zeggen een klein wagentje getrokken door een schriel paardje. De inlandse koetsier zat voorin en de klant achter; deze reed dus achteruit en zat met de rug tegen die van de koetsier. Vandaar het woord dos-à-dos, in het indonesisch verbasterd tot 'sado'. De sado is altijd een typisch rijtuigje voor Batavia geweest. Men betaalde minstens 10 cent, doch als grondslag werd 60 cent per uur gerekend: het waren de taxi's van die tijd, men vond ze overal op de weg en kon ze zo aanroepen.

Het uitje van toén: afduwen en afhalen in Priok
Op woensdag 8 maart 1899 was er een bataljonsoefening
'Klokke zes marcheerde het 10e Bataljon de tangsi uit. Na de zware regens van de nacht was de lucht nog lang niet zuiver; het bleef evenwel droog. Voor mij was de militaire wandeling door de verschillende drukbevolkte kampongs wel interessant. Tegen elf uur thuiskomend ging ik mij terstond verkleden'.

Omtrent de eeuwwisseling: officierswoningen in Batavia.
Daarvoor de europese compagnie van het 9e Bataljon Infanterie, vermoedelijk na terugkeer uit Atjeh. Voor de voeten van de compagniescommandant de drie hoornblazers en de compagnieshond.

De dienst begon in de tropen altijd zeer vroeg, want wanneer het bataljon om zes uur de poort van het kampement uit marcheerde, met al zijn compagnieën, zijn paarden, karren en muziek, dan was men met de diverse inspecties en meldingen al veel eerder aangevangen. Vandaar ook dat op de dagen van uitrukken, de officieren die geen dienst hadden na de oefening - en Donck had op die dag geen dienst meer in de tangsi - naar hun woning konden gaan om zich te verkleden.
Op deze dag had onze luitenant iets bijzonders te doen, want hij ging met een vriend naar Tandjong-Priok daar zou een schip aankomen, de 'Japara' waarop zijn broer Piet voer.
In die tijd zonder televisie en radio, met nog maar een eenvoudige pers, ook nog zonder de snelle berichtgeving van tegenwoordig, wat het een bijzonder uitje om naar de haven te gaan en daar met mensen te spreken die juist waren aangekomen met de schepen. Het was er niet druk en men kon elkander veel vertellen. Die schepen kwamen uit Nederland of uit andere delen van de grote Archipel die 1/8 deel van de omtrek van de wereld besloeg. Of men bracht mensen weg als afscheid. De wegbrengers en de afhalers mochten toen altijd aan boord en daar werd meestal een hapje gegeten en - uiteraard vanwege de hitte - wel het een en ander gedronken. In één woord: het was weer een stukje koloniale gezelligheid dat niemand wilde missen. En ach, iedereen had wel af en toe iets te doen in Priok: wegbrengen, halen of zelf 'afgeduwd' worden, dan wel afgehaald worden. Dit allemaal omdat er vele overplaatsingen waren en omdat men periodiek met verlof naar het moederland ging; deze ontmoetingen gebeurden dan ook erg frequent.

Maar . . . . de Japara kwam op die dag niet aan. Er was evenwel iets anders te doen aan de haven:

'De eerste officier van de 'Both', een vriend van ons, inviteerde ons aan boord waar wij de hongerige maag konden vullen. Ondertussen zagen wij de mailboot uit Holland binnenkomen'.

De heren hadden die dag niets gemist; hun schip kwam niet aan, maar ze zouden het op een andere dag rustig kunnen overdoen. Reeds de volgende dag kwam de Japara aan; Donck kwam om half twaalf van de dienst; hij at gauw een hapje thuis en spoedde zich naar Priok waar hij broer Piet ontmoette die was gearriveerd.

'Later bezichtigde ik met hem het schip dat een reis door de Molukken had gemaakt. Men kon dat al duidelijk bemerken aan de vele papegaaien die de schepelingen hadden medegebracht. Een volgende reis brengt hij mij een kakatoe mede. Om half twaalf 's avonds was ik thuis na een zeer genoegelijke dag op Priok te hebben doorgebracht'.

De volgende dag, vrijdag, kreeg luitenant Donck weer een brief van zijn verloofde; die brief was derhalve aangekomen met het mailschip dat hij had zien binnenkomen in Priok. Zo'n mailschip bracht in die dagen inderdaad de post mee en op deze brieven wachtte heel de nederlandse gemeenschap in Indië. Natuurlijk hadden de mensen die in Padang en Batavia woonden de primeur. Voor hen die elders in de reusachtige Archipel verbleven, duurde het wat langer voordag de post overland naar hun toe was gekomen, dan wel per inter-insulair schip daarheen was gevaren: het kon dus nóg een paar weken duren.
Intussen kwam broer Piet bij luitenant Donck thuis in de ruime woning op het Waterlooplein logeren. Daar was het des avonds ook veel koeler dan op het warme schip in Priok.

'Hij bleef in een luie stoel bij mij overnachten, maar daar hij denkelijk een veertien dagen zal blijven, zullen wij een tweede tampatje verschaffen'. (tampatje = slaapplaats).

En de volgende dag, zaterdag, werd dat extra bed dan ook gekocht; het zal wel weer een groot ijzeren ledikant geweest zijn, wit geverfd met een opbouw om daar overheen de muskietentent te hangen. Op de matras en het laken een kussen voor het hoofd en bovendien een langwerpig rolkussen met sloop, lang één meter, de 'goeling', door de Engelsen speels 'dutch wife' genoemd.
In de avonden kwamen heel wat vrienden en kennissen langs: één van hen maakte er een foto, die wij helaas niet aantroffen in het dagboek. Op zaterdag was er weer muziek tegenover het huis, in de officierssoos Concordia; het gezelschap ging daar de avond doorbrengen.

Excursie naar de koelte van Buitenzorg

Op zondag 12 maart 1899 maakte het clubje een uitstapje naar Buitenzorg.
Deze stad, door de bevolking Bogor genoemd, lag op circa 55 km zuid van Batavia, al reeds op de heuvels op een hoogte van 260 meter met een aanzienlijk koeler doch ook regenachtiger klimaat, vandaar ook de naam Buitenzorg. Men zat er gunstiger dan in Batavia. Deze oude Nederlandse namen zijn toch wel grappig. In de Benedenstad van Batavia was het ongezond; de Hollanders gingen toen wat hoger wonen en kwamen terecht in 'Weltevreden'.
Het 10de Bataljon, het Waterlooplein en het Koningsplein lagen daar; het ging er al iets beter. Maar het werd helemaal mooi, nog meer naar het zuiden op de helling van de bergen, vandaar de naam 'Buitenzorg'. Op zondag 12 maart werd dan ook daarheen het uitstapje gemaakt.

'De vorige dag hadden wij afgesproken met zijn allen een tochtje naar Buitenzorg te maken, een aardige tocht.

Slechts een van ons had die tocht al eerder gemaakt. Half acht vertrok de trein uit Weltevreden welke ons door klappertuinen, rijstvelden, bossen, soms ook wel door thee - en koffieaanplantingen hogerop voerde. Hier en daar een prachtig uitzicht op de bergen welke daar in het verre verschiet lagen.
Geen ogen genoeg had ik om alles in mij op te nemen. Vooral de sawah's hadden mijn bijzondere aandacht. Te Buitenzorg bezochten wij eerst de Plantentuin. Wat een pracht; zeldzaam mooie planten en bloemen; een schat van orchideeën'.

De Land's Plantentuin van Buitenzorg is heden ten dage nog in volle pracht te zien. - Iedere nederlandse toerist die in het huidige Indonesië komt, zal bij zijn reis van Jakarta naar Bogor ongetwijfeld de Plantentuin gaan bekijken. In deze in 1817 gestichte botanische tuin ligt namelijk het in 1834 herbouwde buitenpaleis van de Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië. Het is nog in een uitstekende staat en thans het paleis van de President van de Republiek Indonesia: een prachtig bouwwerk in de oud-koloniale stijl, dat in al zijn witheid prachtig afsteekt bij het groen van de Plantentuin en de gazons.

'Na ergens gerijsttafeld te hebben reden wij naar Batoe Baroe een kampong aan de voet van de vulkaan Salak, 2200 m. hoog. Het was een uur rijden. Heerlijk gezwommen in een bassin waar het bergwater helder instroomt'.

Een uitstapje in Indie in die dagen ging altijd 'naar boven', naar de koelte toe en tien tegen één dat men op die dag daar rijsttafelde nadat men in de natuur had gezwommen.

'In Bogor nog wat rondgedoold en toen met de laatste trein negen minuten over vijf naar Batavia terug. Behalve tussen Batavia en Priok rijden 's avonds na zes uur geen treinen.
Op de terugweg hadden wij het mooie schouwspel, de bergen,beschenen door de avondzonnestralen. Het was verrukkelijk mooi'.

Garnizoensdiensten
Op 13 maart 1889: 'Marsoefening onder leiding van de brigade-commandant: drie bataljons infanterie, een batterij bergartillerie en een eskadron cavalerie. Onder een hupse tropische regenbui ving de mars aan. De zon droogde ons later weder op. Half één 's middags stapte ik monter mijn huis in; een mars van zes uren deert mij niet'. Donck was nu kennelijk geheel geacclimatiseerd.
Op 14 maart constateerde Donck dat er ratten in zijn woning waren.
'Ratten, de plaag van Indie. Zij komen door de greppels in de huizen. Vandaag moest ik constateren dat mijn vogeltjes door dat ongedierte waren weggehaald'.
Omstreeks dezelfde periode was hij officier van piket van het garnizoen.

'Voor acht uur 's avonds twee wachten visiteren; mijn broer Piet ging mee, had wel lust in een loopje'. Het ging wat gemoedelijk toe, zijn broer ging mee bij de ronde. 'Vannacht om twee uur ging de wekker af, de luitenant van piket moet een ronde maken, het was een prachtige tropische nacht, eigenlijk een genot om een patrouille te maken. Om vier uur was ik terug, nog een uurtje pitten en dan er weer uit. Om zes uur naar de hoofdwacht en de overige wachten weder gevisiteerd'..

In de garnizoenen met meerdere wachten was er één hoofdwacht waar zich alles concentreerde. Er werd in het verleden veel meer wacht gelopen dan tegenwoordig.
Maar de piketdienst van Donck omvatte ook nog een bezoek aan een slagerij in verband met de aankoop van vlees voor het garnizoen: 'Na het ontbijt naar de slachterij waar de officier van piket tegenwoordig moet zijn bij het slachten van de koeien: vlees wegen en stempelen. Dit vlees wordt dan 's middags gefourageerd'.
Dit fourageren was een van de vele taken van de jonge luitenants. Ieder bataljon, ieder onderdeel kreeg dan bepaalde hoeveelheden vlees, natuurlijk afgestemd op het aantal mensen dat in de menage was; de hoeveelheid werd keurig afgewogen en dan tekende de luitenant van piket de bonnetjes. Vervolgens mochten de fouriers van de onderdelen en hun koelies het vlees op een karretje meenemen naar hun respectievelijke tangsi's. Dit waren dus allemaal contractuele leveranties en zo waren er in de garnizoenen ook centrale afleveringen van b. v. brood of van vers gesneden gras voor de paarden bij de bereden wapens. Doch ook de infanterie had in die tijd en tot zelfs nog kort voor de Tweede Wereldoorlog een aanzienlijk aantal paarden. Hoofdofficieren en enkele kapiteins van het voetvolk hadden namelijk een dienstrijpaard en bij de trein van compagnie en bataljon, later ook bij de mitrailleurs en mortieren, waren paarden ingedeeld. Dit waren echter wel kleine inheemse paardjes, terwijl de officieren na 1906 op grote geïmporteerde Australische rijpaarden zaten; daarvóór nog, en dus ook in de tijd van Donck reed een ieder nog op kleine inheemse paardjes.

Als tweede-luitenant bij de Gouverneur-Generaal aan tafel . . . . . .

Maar op de gedenkwaardige vrijdag 17 maart 1899 had de piketdienst voor onze jonge tweede-luitenant nog een hele bijzondere attractie, iets wat werkelijk niet iedere kwadraaier kon overkomen: Donck moest na zijn piketdienst op erewacht op het paleis: 'Het was braaf warm vandaag toen ik tegen de middag thuis kwam. Na den eten deed ik een middagdutje want ik moest vandaag op erewacht. Als de Gouverneur-Generaal te Batavia komt en in het paleis op het Koningsplein logeert, moet de erewacht betrokken worden. Kwart voor vijf 's middags marcheerde ik met de wacht - gekleed in groot tenue - de kazerne uit. We losten de wacht, welke 's morgens was opgetrokken, af. Bij het overnemen der consignes werd ik gewaar dat ik 7. 50 uur mij bij de adjudant van dienst moest melden. Van hem vernam ik dat ik als wachtcommandant mede zou aanzitten aan het grote diner dat Zijne Excellentie aan plusminus vijftig burgerlijke autoriteiten aanbood. Alleen de plaatselijke commandant zat van militaire zijde aan. Klokke acht verscheen Zijne Excellentie met zijn vrouw. Zij was de enige dame. Nadat alle gasten hun opwachtingen hadden gemaakt, gingen wij aan tafel. Het was voor mij als nieuweling een vreemde gewaarwording bij al die onbekenden te zijn. Uit de aard der zaak zaten de jongeren bij mij in de omgeving; ik kan niet anders zeggen dan dat het mij best beviel. De stafmuziek luisterde het diner op. Tegen middernacht zocht ik mijn wachtkamer weer op'.
Wel een bijzondere gewaarwording voor een jonge tweede luitenant die pas vanuit het garnizoen Den Helder in Batavia terecht komt. De Gouverneur-Generaal (toen Jonheer C. H. A. van der Wijck) resideerde meest in Buitenzorg, daar was zijn paleis en sinds circa 1870 kwam hij niet meer in Batavia dan voor bepaalde diensten, ontvangsten en andere ceremoniën. Indien men heden ten dage in Jakarta wederom op deze plek komt, ziet men nog steeds het grote paleis met daarvoor aan de weg van het Koningsplein (dat thans anders heet)

het wachtgebouw van Donck als officier-wachtcommandant. Een normale wacht werd gecommandeerd door een onderofficier, een erewacht. Een normale wacht werd gecommandeerd door een onderofficier, een erewacht door een luitenant. Ook de volgende dag wist onze jonge luitenant dat hij paleiswacht had: 'De nacht ging rustig voorbij; een keurig ontbijt viel er weer best in. Om elf uur een half flesje port en voor de lunch een fles wijn. Om vijf uur werd ik afgelost zodat ik om half zes weer thuis was. Maar mijn vrijheid had ik nog niet, daar ik deze middag in de weekdienst was gevallen'. Je ziet hem al zitten met zijn halve fles port en zijn fles wijn! Goede dagen in de goede oude tijd. (wordt vervolgd).

NIEUWE AANWINSTEN MILITAIRE MUZIEK door mr. R.A. Schimmel.

De vroegere Band Section van de Military Historical Society is per 1 januari 1977 omgezet in de geheel zelfstandige International Military Music Society. Deze vereniging houdt zich bezig met de militaire muziek in de ruimste zin des woord, inclusief de uniformen van militaire muzikanten, muzikale traditie etc. Door de vereniging wordt het (gestencilde)tijdschrift 'Band Call' uitgegeven, waarin artikelen en beschouwingen, reportages en kritieken over militaire muziek. President is luitenant-kolonel b.d. Sir F. Vivian Dunn, vroeger directeur van de kapellen van de Royal Marines. Het lidmaatschap kost £ 2.50 per jaar; aanmelden bij de Hon. Secretary and Treasurer Harry L.S. Plunkett, 93 Springbank, Lakenham, NORWICH NR 1 2LH, Great Britain.

De nieuwe dubbel-LP met (voornamelijk) Nederlandse militaire muziek, geproduceerd door Jhr. Mr. J.G. Reuchlin, doch ditmaal verschijnend onder het Philips-label onder bestelnummer 6677047, is uit. Hij is verkrijgbaar in de handel en bij het Leger-museum.

De inhoud is voor het allergrootste deel mede in verband met het 300-jarig bestaan van het Korps Veldartillerie, gewijd aan onze bereden wapens, en heeft naast een aantal reeds bekende, ook een schat aan weinig of niet bekende marsen; naast de Artilleriemars, de Mars van het 4e Regiment Dragonders, Defileermars van het 2e Regiment Huzaren, Wielrijderslied, Galop voor de 'Gele Rijders', Camp de Zeist 1853 (Dunkler) etc. vastgelegd. Eén kant is gewijd aan buitenlandse 'bereden' marsen (U.S. Field Artillery, Artillerie de Marine, Fehrbelliner Reitermarsch e.d.). De marsen Huzarenmars en Huzaren van Boreel hebben een gezongen trio, verzorgd door het koor van de Koninklijke Marechaussee, welk wapen wordt vertegenwoordigd door de Jubileummars en het Lied. Alles gespeeld door de Marinierskapel; een voortreffelijke productie, die waarschijnlijk nog wordt voortgezet met een album gewijd aan de Koninklijke Marine. Koop die plaat! Prijs ƒ 28,--. Het enige wat nog aan de vastlegging van onze officiele militaire marsen ontbreekt is de Menno van Coehoorn-mars. Misschien nog iets voor een commercieel uit te geven 'militaire' plaat?

Voorts vestig ik uw aandacht op een zeer goede LP van het Musikkorps des Grenzschutzkommandos Süd, München, geheten: Unter BAYERNS Rautenbanner, Signale, Feldstücke, Regimentsstreiche und Märsche aus dem Truppenzeremoniell des Bayerischen Armee des 18.- und 19. Jahrhunderts in den historischen Originalbesetzungen. Aan deze lange, doch de inhoud volkomen dekkende titel hoef ik alleen nog toe te voegen dat er 31 stukken in voorkomen, veelal nog niet eerder op de plaat gezet, en heel goed de 18e en 19e eeuwse sfeer getroffen is; voor wie daar van houdt een genot om naar te luisteren. Op Telefunken 6.22676 AS, prijs 22.- DM.

Tenslotte nog de 6e plaat van de Musique Militair Grand-Ducale Luxembourg op Delta LP 40.089, geheten Oeuvres Luxembourgeoises 2.

Dit zeer goede orkest speelt zes Luxemburgse marsen, een ouverture en een Thème et Variations. Prijs ongeveer f 20,--.

LITERATUURLIJST nr. 9

1. BARTEN, H.M.
. . . . en de weilanden bloesemden open; Operatie 'Market-Garden' 17 september 1944; (Wijchen, de Kleyn b.v., 1976); 119 blzn., ill.

2. BERRESFORD ELLIS, P.
The Boyne water; the battle of the Boyne 1690; London, Hamish Hamilton, (1976); 163 blzn., afbn., re.

3. HEAPS, L.
De gans is gevlogen; het relaas over de massale ontsnapping van de in bezet gebied achtergebleven airbornes na de slag om Arnhem, september 1944; vert. uit het Engels; Bussum, van Holkema & Warendorf, 1976; 223 blzn., geïll. oorspr. titel: The grey goose of Arnhem.

4. KEEGAN, J.
The face of battle; New York, The Viking Press. (1976); 354 blzn., index, bibl.

5. KEEGAN, J. and A. WHEATERCROFT
Who 's who in military history; London, Weidenfeld and Nicolson, 1976; 376 blzn., geïll., krtn.

6. LEER, J. van der
Het K.N.I.L.; artikelen in Ons Leger; jan 1976, blz. 55-63, juli 1976, blz. 44-53, augustus 1976, blz. 57-65 en september 1976, blz. 29-37.

7. MEYENFELDT, M.H. von
Opleiding aan de Koninklijke Militaire Academie een visie; Breda, 1976; 27 blzn.

8. NORTIER, J.J.
Een episode uit de oorlog tegen Japan; artikel in Ons Leger, september 1976, blz. 51-57.

9. SCHULTEN, C.M.
58 miljoen Nederlanders en hun strijdmacht; aflevering 1 van het geïllustreerde verzamelwerk gebaseerd op de t.v.-serie; Amsterdam, Amsterdam boek,(1977). 29 blzn., geïll.

10. VERHOEFF, L.
Soldatenfolklore, een inventarisatie van de informele tradities in de Nederlandse militaire samenleving in de jaren rondom de Tweede Wereldoorlog; 's-Gravenhage, I.U.B., 1977); 282 blzn., ill., bronnen.

11. WHITING, Ch. /W. TREES
Van Dolle Dinsdag tot Bevrijding ons langste oorlogsjaar; (Bussum, Unieboek, 1977); 176 blzn., ill.

NIEUWE EMBLEMEN door B. C. Cats

1.

Sinds medio 1976 is de Koninklijke Landmacht een nieuw baret- en kraagembleem rijker. Het betreft hier het embleem voor de leerlingen van het Opleidingscentrum Officieren voor Speciale Diensten. (OCOSD).

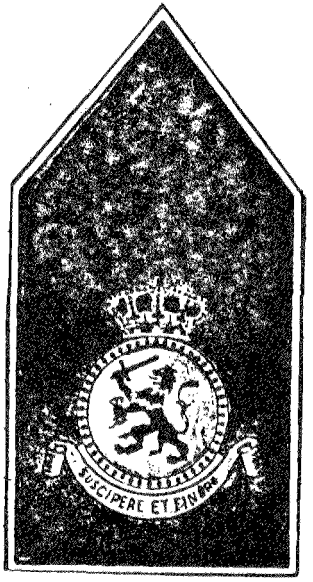

Het bestaat uit een rond schild omgeven door een aaneensluitende geparelde band waarin een klimmende (heraldisch rechtsgewende leeuw uit het Rijkswapen. Het schild is gedekt door een Koninklijke kroon. Onder het schild een banderol waarin de spreuk SUSCIPERE ET FINIRE (ondernemen en voltooien). Voor de baret is dit geheel uiteraard geplaatst op de gestyleerde W, zoals dit bij alle baretemblemen het geval is.

Het Opleidingscentrum Officieren voor Speciale Diensten is opgericht in 1974 en leidt, thans dus voor het derde jaar, militairen met Havo- of HTS op tot beroepsofficier voor speciale diensten. Tot de oprichting van de school kwam deze categorie officieren voort uit de gelederen van reserve officieren en beroeps onderofficieren. Als gevolg van de mammoetwet konden alleen kandidaten met atheneum of gymnasium diploma naar de KMA voor opleiding tot beroepsofficier. Het OCOSD voorziet in een tweejarige cursus voor candidaten met Havodiploma en kent een vierjarige cursus voor beroeps onderofficieren (waarvan resp. het tweede of het vierde jaar wordt doorgebracht aan de diverse wapen/dienstvak scholen en waar de leerlingen samen studeren met de vierdejaars cadetten van de KMA).

Het Opleidingscentrum Officieren voor Speciale Diensten is gevestigd in de Seeligkazerne te Breda. De kleuren van kraagspiegel en achtergrond baretembleem, zijnde ponceaurood met witte bies, houden verband met de kleuren van het Bredase stadswapen

2.

In 1976 is voor de eerste maal een insigne uitgereikt voor het met succes afleggen van de zgn. ZWARE MILITAIRE VAARDIGHEIDSPROEVEN.

Deze ZMV-proeven bestaan reeds enkele jaren en omvatten: geweerschieten (FAL), hindernisbaan, 50 meter hinderniszwemmen, handgranaatwerpen (juistheidsworpen en verteworpen) en een 8 km 'cross'. Na jarenlang aanhouden en het indienen van voorstellen door het Bureau LO en Sport van het Commando Opleidingen KL, is nu voor deze sportprestatie, waaraan een geduchte training moet voorafgaan, een metalen draaginsigne ingesteld.

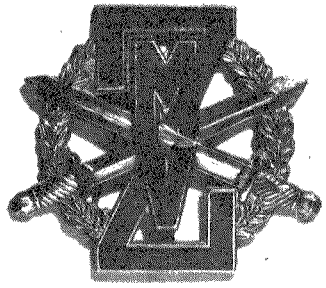

Het is van bronskleurig metaal en bestaat uit een cirkelvormige krans van lauwertakken, waarop twee kruislings geplaatste zwaarden; centraal hierop de gestyleerde letters ZMV in rood emaille. Het embleem heeft een doorsnede van circa 40 mm en komt sterk overeen met het reeds lang bestaande embleem voor MILITAIRE LICHAMELIJKE VAARDIGHEID (MLV). Het ZMV- embleem dient, evenals MLV, te worden gedragen op de plooi van de linkerborstzak van de jas dagelijks tenue en het jak veldtenue.

Tot zover de officiële mededeling.
Uw correspondent betreurt het dat voor dit moeilijk te verwerven sportinsigne geen ander zichtbaar teken is ontworpen en ingevoerd.

Als bezwaar tegen het huidige ZMV-insigne geldt in de eerste plaats dat het te veel ijkt op de meer gedragen MLV-speld, terwijl eerstgenoemde veel zwaardere eisen stelt en slechts door militairen in topconditie kan worden behaald.
Een belangrijk tweede argument is dat er mét het nieuwe ZMV-embleem nu elf metalen insignes bestaan die op de plooi van de linker borstzak behoren te worden gedragen, t. w.:

- scherpschuttersembleem;
- draagspeld voor winnaars van de jaarlijkse KL-schietwedstrijden;
- embleem uitmuntend voertuigbestuurder;
- embleem militaire 24-uurs rit (zgn. MCAM-rit);
- embleem voor buitengewoon geoefend handgranaatwerper;
- embleem militaire lichamelijke vaardigheid;
- embleem zware militaire vaardigheid;
- draagspeld van de Bond voor Veilig Verkeer;
- vaardigheidsembleem E. H. B. O.
- herinneringsembleem Staf Bevelhebber Nederlandse Strijdkrachten
- herinneringsembleem Binnenlandse Strijdkrachten,

echter met deze beperking in het kledingvoorschrift dat maximaal slechts twee insignes tegelijk op de plooi van de linkerborstzak mogen worden gedragen.
Indien een militair meer dan twee van deze insignes heeft verworven, dient hij voor het dragen hiervan een keus te maken.

Dit is een vreemde zaak, vooral als men zich realiseert dat de insignes zijn ingesteld met de bedoeling de drager kenbaar te maken als een militair met buitengewone vaardigheden; hij mag ze nu niet allen dragen als hij er meer dan twee heeft!

Aan de andere kant is het begrijpelijk dat men het aantal op de linker borstzak te dragen insignes beperkt, maar waarom dan een ZMV-insigne daaraan toegevoegd?
Bij het voormalig KNIL bestond indertijd een fraaie medaille aan een lint met vijf banen, afwisselend blauw en geel, voor gebleken lichamelijke vaardigheid. Een dergelijke medaille, niet te verwarren met de medaille van de Nederlandse Sport Federatie, bestaat bij onze strijdkrachten niet. Wellicht was het een betere keus geweest voor de huidige ZMV-proeven een medaille te ontwerpen met op de voorzijde een hindernisnemende militair en op de keerzijde de naam van de onderscheiding. Op het bijbehorende lint kunnen dan cijfers worden geplaatst voor het aantal malen dat de proef met succes is afgelegd (een cijferaanduiding op de ZMV-speld lijkt een moeilijke zaak). De militairen die na intensieve training uiteindelijk voor de ZMV-proeven slagen, zouden dan beslist met nog meer trots hun uniform met het draagbaton van de ZMV-medaille kunnen sieren en daarbij niet de beperking opgelegd krijgen een andere verdiende draagspeld van de plooi van de linkerborstzak te moeten verwijderen.

3. VRAGENRUBRIEK

In de vragenrubriek thans weer enige onbekende emblemen. Ons lid de heer J. H. M. Berlemon te Leiden heeft enige emblemen in zijn bezit waarvan hij de betekenis niet kent. Uw hulp bij de identificatie wordt ten zeerste op prijs gesteld. Het betreft:

a. een drietal ruiten (6, 5 x 4 cm) van donkerblauw vilt waarop met wijnrood garen resp. de letters P, V, of W zijn geborduurd (zie afbeeldingen op ware grootte).
De gedachten gaan naar de Militaire Politie ten tijde van de bevrijding.
Waarvoor staan de afkortingen en door wie werden de emblemen gedragen en op welke plaats?

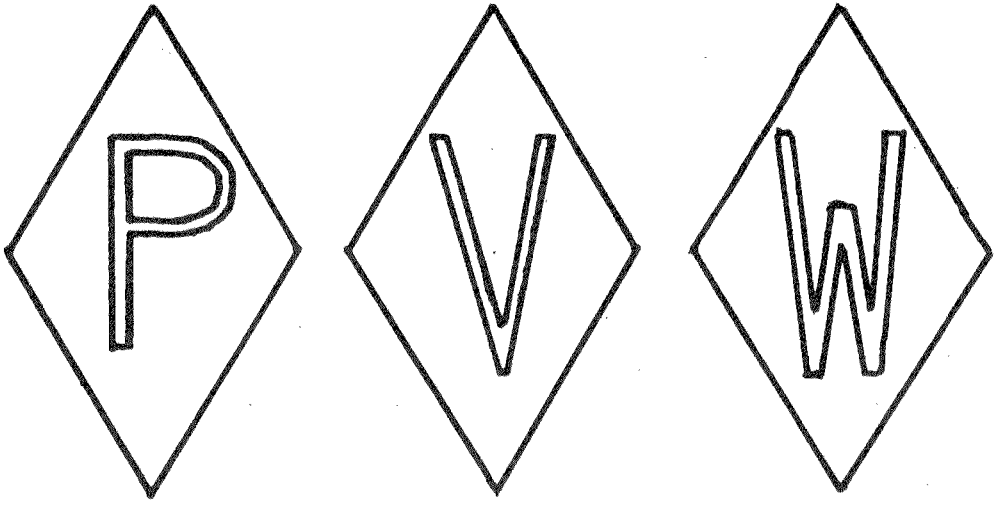

b. De tweede vraag gaat over mouwbandjes afmetingen 6 x 2 cm. Er zijn exemplaren met de tekst POLITIE met zwarte letters op een rood bandje en met lichtblauwe tekst op een donkerkleurig bandje. Daarnaast komen bandjes voor met de tekst POLISI, eveneens met zwarte letters op rood, alsmede in wit op een blauw bandje.

De bandjes zijn geweven van de stevige na-oorlogse structuur en de gedachten gaan uit naar (militaire?)politie-eenheden ten tijde van de souvereiniteitsoverdracht in Indië.

POLITIE

POLISI

c.

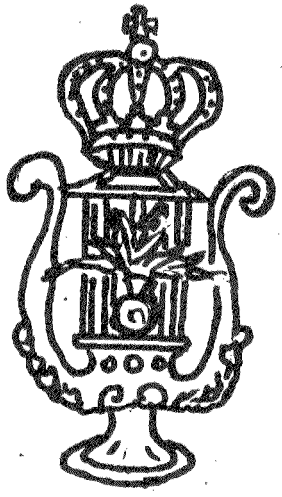

De derde vraag betreft een koperen, gekroonde lier met op de snaren een springende granaat naar grenadiers model; aan de achterzijde afgebroken pennen zoals aan de baretemblemen van het eerste model zaten.
Is hier een embleem voor de Koninklijke Militaire Kapel aan de orde? Waar gedragen en in welke periode?

d.

Tenslotte is de heer Berlemon in bezit van een steek van het model zoals gedragen werd door een vlagofficier der Koninklijke Marine. Echter, in plaats van een knoop met gekroond anker heeft deze steek een knoop met een gekroonde W. Ook heeft deze steek in plaats van een oranje kokarde een rood-wit-blauwe kokarde. Op de voering staat gedrukt:
Frans Pauwels, Fournisseur du Roi, La Haye.
Uit welke tijd dateert de steek en door wie gedragen?
Uw antwoorden zien wij met belangstelling tegemoet.

5e OPGAVE VAN AANVULLINGEN EN WIJZIGINGEN OP DE LEDENLIJST

a - nieuwe leden:

- Bevort V.H.M., Balloërveld 4, Post Annen - 8533.
  Belangstelling: Militaire emblemen, vestingen, kastelen en militaire gebouwen, militaire voertuigen.
- van der Eng R.N.P., Prinses Irenelaan 24, Reuver - 5636.
  Belangstelling: Militaire emblemen, ridderorden en onderscheidingen, geschut, wapens en munitie, vestingen, kastelen en militaire gebouwen, Tweede Wereldoorlog, Korps Marinieniers, militaire voertuigen en tanks.
- F.W. van der Steen, adjudant-onderofficier, Lion Cachetstraat 2, Ermelo.
  Belangstelling: Militaire folklore, oorsprong en herkomst van wapens en uitrusting, Eerste en Tweede Wereldoorlog, militaire emblemen.
- Chr. B.M. van Wijk, De Brink 902, 's-Gravenhage.
  Belangstelling: Algemeen.
- J.P. van Blarkom, Wavopark 6, Wassenaar.
  Belangstelling: Eerste Wereldoorlog.
- B.L. de Jongh (leerling KMS te Weert), Cronjéweg 30, Oosterbeek - 6120.
  Belangstelling Uniform- en costuumkunde ridderorden en onderscheidingen, vestingen, kastelen en militaire gebouwen, Kon. Marine en Korps Mariniers, militaire emblemen.

- J.M. van Ee, Adjudant-onderofficier Rgt. van Heutsz (beheerder korpsverzameling) Amsterdamstraat 15, 's-Hertogenbosch - 4004.
  Belangstelling: K.N.I.L. en tradities en ceremonieel.

b. Adreswijzigingen:

- Tessers, H.E. p/a mevrouw L.N. Gerungen, Prins Johan Willem Frisolaan 534, Leidschendam - 2131.
- Edens G.J., Denijsstraat 117, 's-Gravenhage - 2035.
- Mr. V.C. Jurgens, 40 Avenue du Jura, F-01210 Ferney-Voltaire, Frankrijk.
- J.R. Verbeek, De Brink 248, 's-Gravenhage.
- J.G. Brouwer, Korenbloemstraat 17, Ospel (gem. Nederweert) - 5518.
- C. Reitsma, Stinzenflora 54, Oldlân-Oost, Leeuwarden - 9001.
- L. Verhoeff, Caisleán san Aer, Greenane, Killarney, Co. Kerry, Republic of Ireland.
- H.C. Vermaat, Benoordenhoutseweg 201, 's-Gravenhage.

c. Opzeggingen:

- Talens M., Salomonszegel 115, Apeldoorn - 6703.
- De Groote Edwin G.B., Goudvinkenlaan 19, B. 9720 de Pinte, België.
- H.A. Kramer, van Polanenpark 154, Wassenaar.

„DE DONDERBUS"

SOPHIAKADE 5B – ROTTERDAM 3016

Geopend: vrijdag 19.00–21.00 uur; zaterdag 10.00–18.00 uur

INKOOP - VERKOOP - RUIL

VAN OUDE WAPENS E.D. – VERDER ALLERLEI DOCUMENTATIE

Privé: J. WINTERS

BLAAKSEDIJK–OOST 17 – HEINENOORD – TELEFOON (01862) 23 38

ANTIEKHANDEL C. HOFSTEENGE
ZUIDERDIEP 142, GRONINGEN - tel. 050-136496
ANTIQUITEITEN EN CURIOSA
SPECIALITEIT: ANTIEKE WAPENS, UNIFORMEN EN MILITARIA
Geopend: dinsdag t/m vrijdag: 14.00 - 18.00 uur
zaterdag : 10.00 - 18.00 uur

CORRESPONDENTEN:

(3) 'UNIFORMKUNDE'
o.l.v. Dr. F.G. de Wilde, Jan Steenlaan 62, Naarden.

(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN'
o.l.v. H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, Venray.

(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN'
o.l.v. B.C. Cats, Claudiagaarde 72, Bussum en
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 's-Gravenhage .

(6A) 'GESCHUT TOT 1850' o.l.v. A.F. Lancker , Grote Spie 347, Breda.

(7) 'MILITAIRE MUZIEK'
o.l.v. Mr. R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 's-Gravenhage.

(8) 'HISTORISCHE NEDERLANDSE VERSTERKINGEN (OVERZEE)
o.l.v. A.F. Lancker, Grote Spie 347, Breda.

(10) 'NAPOLEONTICA'
o.l.v. Prof. Dr. H.P.L. Harms Vogts, Utrechtseweg 102, Heelsum.

(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG'
o.l.v. J.H.M. Berlemon, J.F. Kennedylaan 50, Leiden.

(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN'
o.l.v. A.J. Weekenstroo, Heerenstraat 9-11, Buren.

(13) 'VAANDELS, STANDAARDEN, FANIONS, VLAGGEN'
o.l.v. Stichting voor Banistiek en Heraldiek, 'Huize Midgaard', Aan de Brink, Muiderberg.

(14) 'EERSTE WERELDOORLOG'
o.l.v. Drs. J.C. van Dijk, Grifthorst 16, Leusden - C.

(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE'
o.l.v. Ir. Ch.C. van der Vlis, Anna van Burenlaan 57, Haarlem.

(17) 'MILITAIRE FOLKLORE'
o.l.v. L. Verhoeff, Gevers Deynootweg 50, Scheveningen.

(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS'
o.l.v. M.C. van der Hoog, Beukenlaan 3, Nijkerk, J. van den Berg, Cronestein 85, Gouda en J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, Heemstede.

(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT'
o.l.v. J. van den Berg, Cronestein 85, Gouda en P.C. Boer, Waterklaver 2, Gouda.

(20) 'KNIL'
o.l.v. W.R. van der Weide, Velperweg 147, Arnhem.

INTERESSEGEBIEDEN, WAAR (NOG) GEEN CORRESPONDENTEN VOOR ZIJN:

(1) 'Krijgsgeschiedenis, Korpsgeschiedenis KL'
(2) 'Tradities en ceremonieel'
(6) 'WAPENS en MUNITIE'
(9) 'Maritieme Geschiedenis'
(15) 'Koninklijke Marine'
(21) 'Militaire bibliografie, tijdschriften'

*** De tussen haakjes geplaatste nummers zijn indicaties t.b.v. de ledenlijst.